300353

O. 395. 1.

Szab. kir. Pest városa statisztikai hivatalának közleményei.
III.

Előleges Jelentés

az

1870. évi január elsején

történt

PESTI NÉPSZÁMLÁLÁS EREDMÉNYEIRŐL.

szerkesztő

KŐRÖSI JÓZSEF,
a pestvárosi statisztikai hivatal igazgatója.

Négy grafikus rajzzal.

Ára 40 kr.

PEST, 1871.
RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A vallások elterjedése a városrészekben

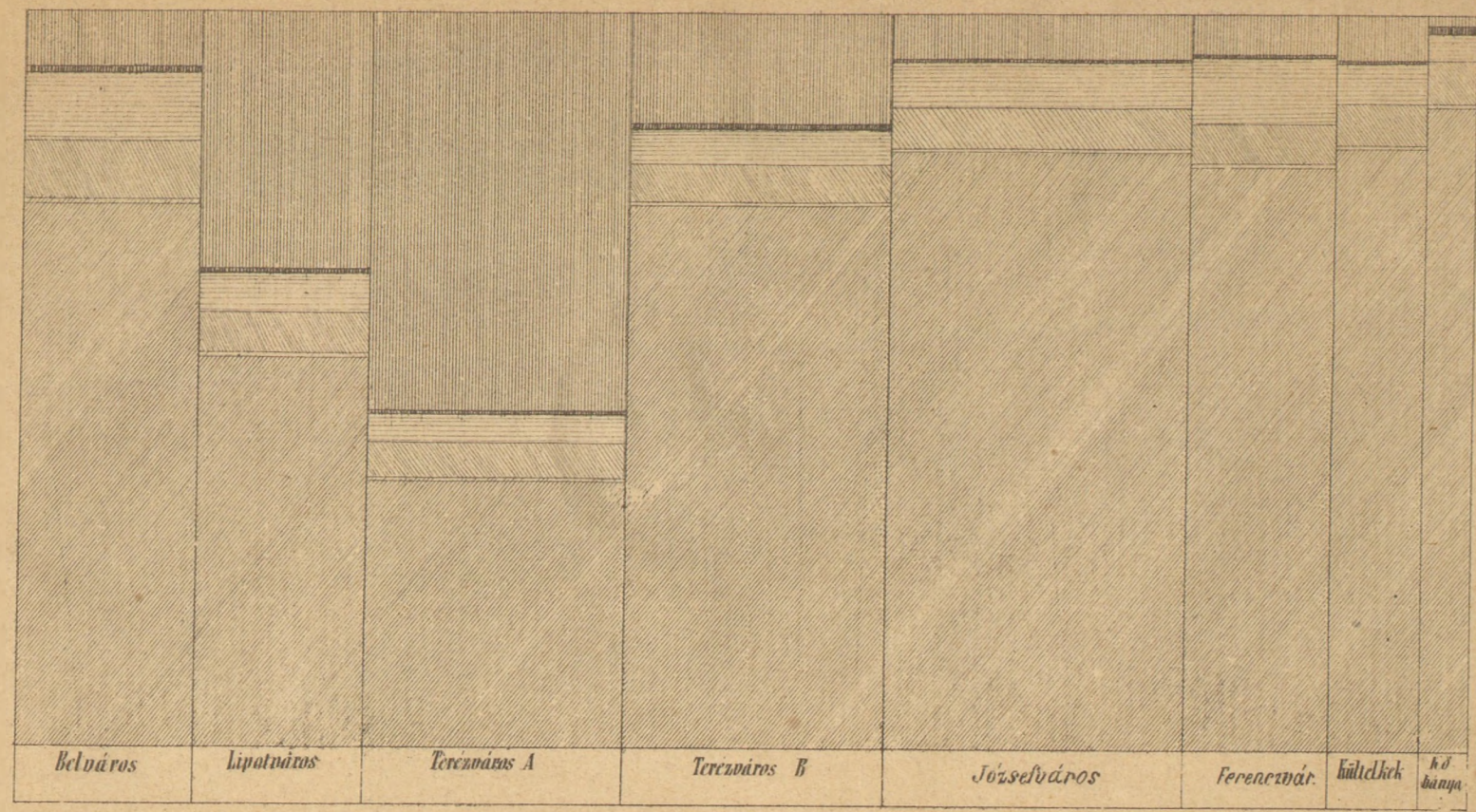

Körössi, Pesti Népszámlalás.

Az egyes városrészek műveltség viszonyai.

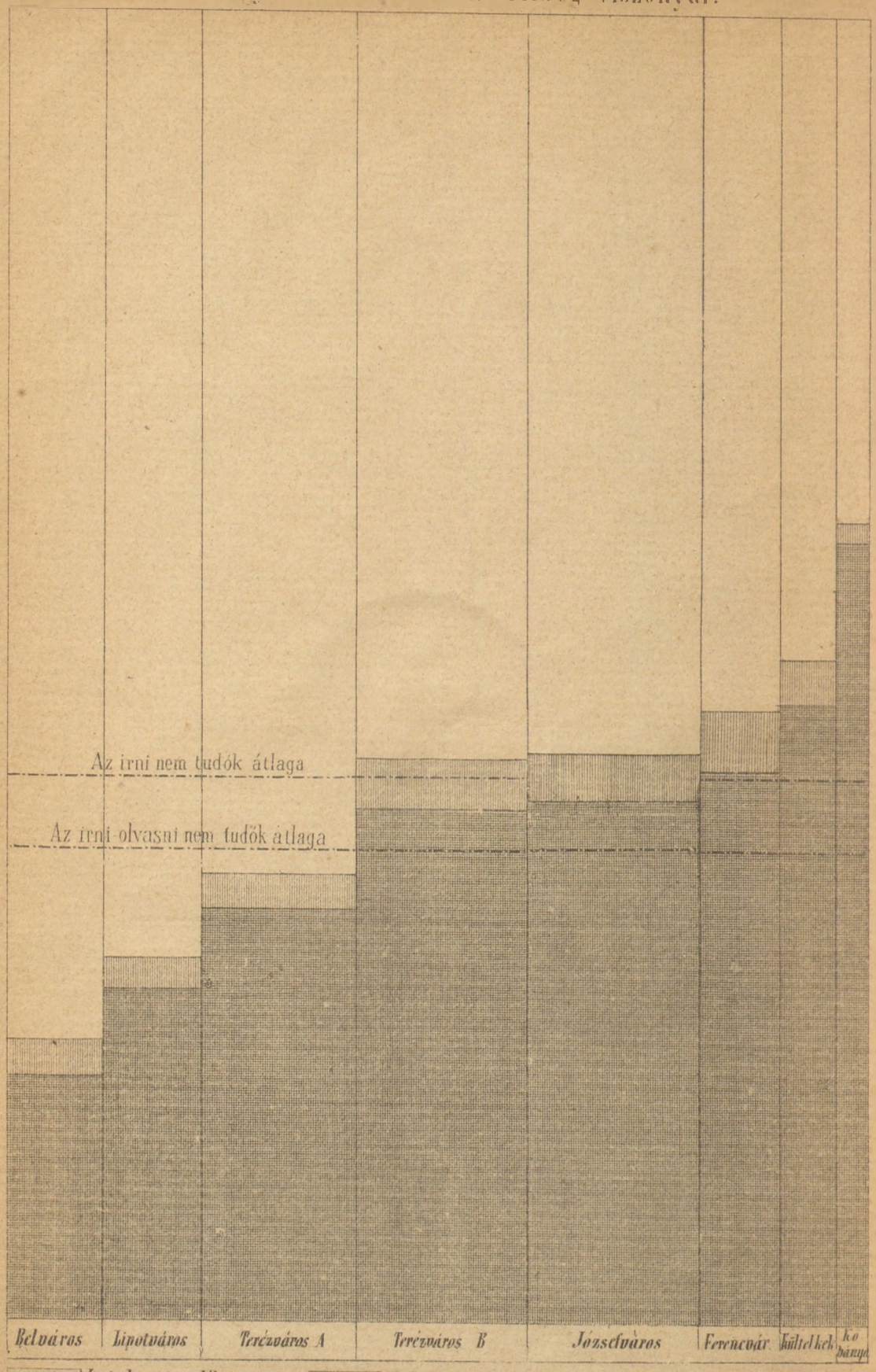

Körössi, Pesti Népszámlalás.

Hitfelekezetek szerinti müveltség

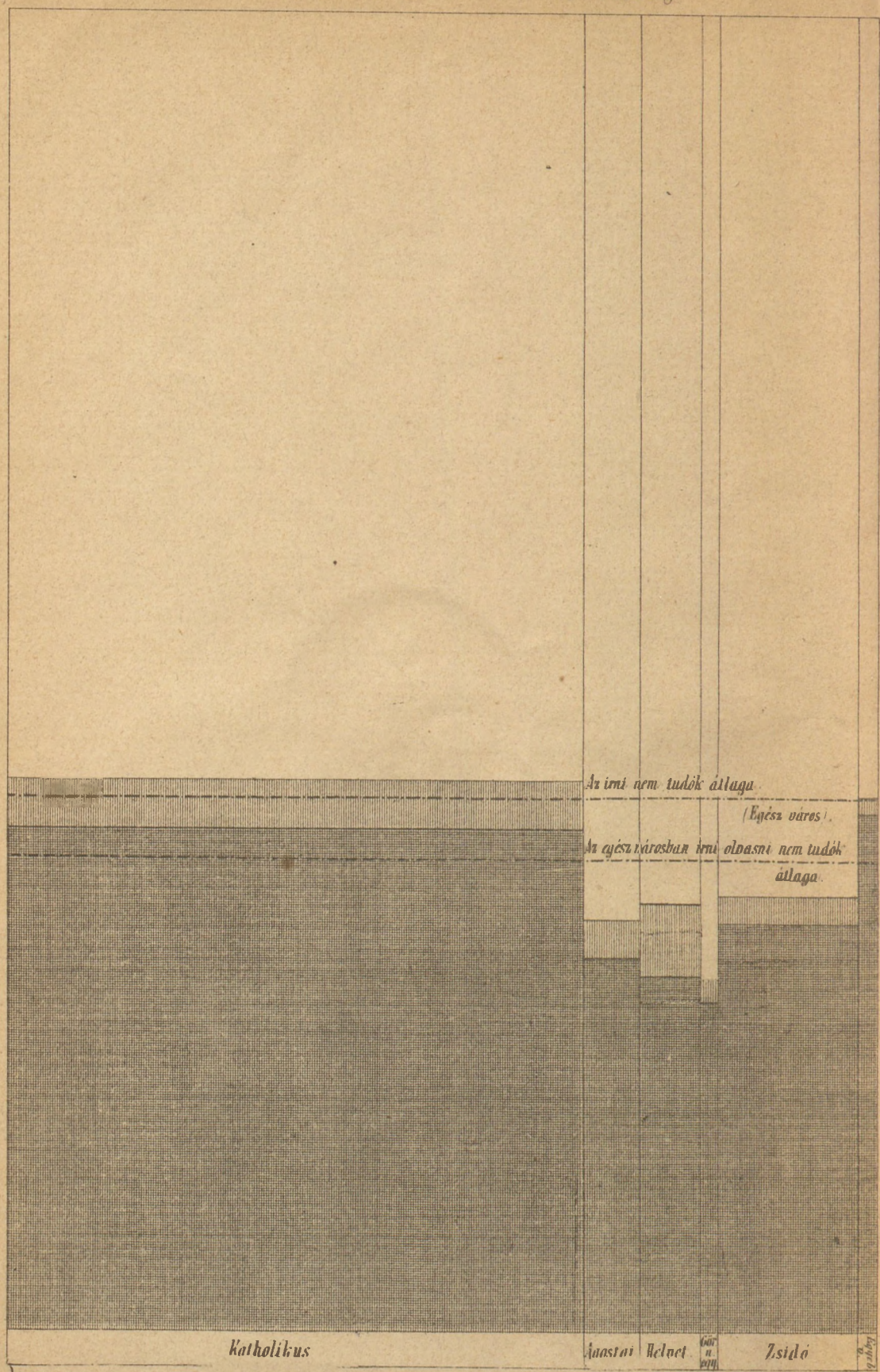

Körössi, Pesti Népszámlalás

Körössi. Pesti Népszámlalás.

Szab. kir. Pest városa statisztikai hivatalának közleményei.
III.

Stat
o
395

Előleges Jelentés

AZ

1870. ÉVI JANUÁR ELSEJÉN

TÖRTÉNT

PESTI NÉPSZÁMLÁLÁS EREDMÉNYEIRŐL.

SZERKESZTÉ

KŐRÖSI JÓZSEF,
a pestvárosi statisztikai hivatal igazgatója.

Négy grafikus rajzzal.

PEST, 1871.
RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

300353

Előszó.

Az 1870-ik évi jánuár 26-án tartott városi közgyülés 2626. szám alatt kelt határozatával az ugyanazon évi népszámlálás anyagát feldolgozás végett a városi statisztikai hivatalnak adta át. Az épen akkor életbe léptetett hivatal február elsején fogott e munkához és annak eredménye gyanánt augusztus végével 3722 táblázatot terjesztett a tekintetes tanács elé.

Minthogy pedig az 1857-ik évi oktober 31-én végrehajtott népszámlálás adatait annak idején nem dolgozták fel oly tüzetesen, mint azt ez alkalommal az erre kiválólag hivatott statisztikai hivatal teheté, s minthogy továbbá ama 8 tábla, mely 1858. évi február 2-án a népszámlálási munkálatok eredményeként bemutattatott, csupán a Pesten honos 76.622 egyénre szorítkozik, holott akkor Pest lakóinak száma 132.651 volt, s igy sem a hatóság sem a lakósság nem birhatott biztos tudomással azon akkori fontos viszonyokról, melyek csak általános népszámlálások által puhatolhatók ki: a statisztikai hivatal ezen sajnos hézag betöltésére tökélte el magát és e czélból ujra földolgozta az 1857-iki népszámlálás adatait. Ezen munkálat eredménye ama 1077 tábla, melyet a statisztikai hivatal 1870. évi augusztus 28-án azon jelentéssel terjesztett a tekintetes tanács elé, hogy ilyformán mindkét népszámlálás adatainak földolgozását hét hónap alatt bevégezé.

Miután a tekintetes tanács ezen 4799 táblának letisztázását és 12 példányban, autografikus úton eszközlendő sokszorositását elhatározá, ezen táblás műnek egy-egy példánya a városi levéltárnak, a városi statisztikai hivatalnak, az országgyülés könyvtárának, a földmüvelés, ipar és kereskedelmi ministeriumnak, Budavárosának, a nemzeti muzeum könyvtárának, a magyar akademiának, a m. k. egyetem könyvtárának, a budapesti kereskedelmi és iparkamarának, a városi reáltanoda könyvtárának, az országos gazdasági egyletnek és az országos iparegyletnek fog átszolgáltatni.

A városi tanács elhatározá továbbá, hogy a népszámlálás nagyobb érdekü eredményei magyarázó szöveggel ellátva kinyomassanak, ezenkivül pedig rövid, csupán a főeredményre szórítkozó kivonat kiszittessék; ezen előterjesztéseket az 1871. évi márczius 22-iki közgyülés el is fogadta.

Jelen füzet a népszámlálás eredményének utóbb említett rövid kivonatát képezi, mig a terjedelmesebb jelentés csak néhány hó mulva kerül ki sajtó alól.

A népszámlálási eredménynek néhány része, mely terjedelmesebb földolgozást igényel mint milyenben a jelentésben részesiteni lehetett, a városi statisztikai hivatalnak talán még ezen évben megindítandó s negyedévenként megjelenendő folyóiratában fog részletesebben ismertettetni. Az 1857-iki népszámlálás eredménye a statisztikai hivatal által rendesen kiadandó évkönyvbe fog fölvétetni.

Pest, 1871. évi márcziusban.

M. ACADEMIA KÖNYVTÁRA

Szabad királyi Pest városa
statisztikai hivatala.

Szabad királyi Pest városa 36° 43′ 15″ keleti hosszuság, 47° 49′ 25″ északi szélesség alatt, 290.11′ magasságban az adriai tenger fölszine felett fekszik. [1])

Területe 18.862 hold (1.200 □ ölével, tehát 14.146½ katastralis hold). Ezen területből 1.370 holdat foglal el a tulajdonképeni város, mely öt részre oszlik: Belváros, Lipótváros, Terézváros, Józsefváros és Ferenczváros. Kőbánya az 1857-iki népszámlálás alkalmával a külterekkel egybe foglaltatott; miután azonban jelenleg már 4.000 léleknél többet számlál, ez alkalommal önállóan mutattatott ki. — A Terézváros, mely 452 hold területével és 73.760 lakosával Pestnek legnagyobb városrészét képezi, a népszámlálási munkálatban két részben mutattatik be: az ugynevezett *A* részt a nagy és kis mezőutcza választja el a külső, *B* résztől, oly értelemben, hogy a mezőutczának mindkét oldalán levő házai már a *B* részhez számittattak.

Az 1870-ik év első hetében keresztülvitt és az 1869. dec. 31-dik éjféli órájára vonatkozó népszámlálás alkalmával találtatott Pesten **200.476** polgári állásu és 9.873 katonai, tényleg jelenlevő személy, összesen **210.349** lélek, mely népesség 5.259 házban lakott és összesen 36.594 háztartást képezett [2]), mig a távollevők száma 829-re rugott, és pedig 717 férfi és 112 nő.

Létezik pedig:	Tér	Utcza	Ház	Lakos		Tér	Utcza	Ház	Lakos
a Belvárosban	10	51	598	24.952	a Józsefvárosban	4	61	1.423	41.831
„ Lipótvárosban	7	34	360	21.653	„ Ferenczvárosban	4	28	719	20.189
„ Terézvárosban	3	56	1.373	73.760	összesen	28	230	4.473	182.385.

Levonván a több városrészre nézve közös utczákat és tereket, marad a város beltelkén 27 tér és 219 utcza. — A külterekeken találtatott 570 házban 13.631 lakos, Kőbányán 216 házban 4.353 lakos. Miután a katonaság összeirása nem a városi közegek által történt, az itt következő statistikai kimutatások csak a jelenlevő polgári lakosságra vonatkoznak.

A városrészek területe, népessége és a házak száma.

Városrész	Terület		Férfi	Nő	Összes	1857. népesség	Szaporodás 1857 óta	Házak száma		Házak szaporodása 1857 óta
	hold (1200□ öl)	□ öl	lakosság					1857-ben	1870-ben	
Belváros	91	348	12.396	12.556	24.952	22.026	2.926	600	598	— 2
Lipótváros	158	702	10.190	11.570	21.760	16.291	5.469	307	360	+ 53
Terézváros *)	452	141	38.040	35.720	73.760	51.755	22.005	1.227	1.373	+ 146
Józsefváros	419	908	21.476	20.355	41.831	25.226	16.605	1.270	1.423	+ 153
Ferenczváros	248	.105	10.396	9.793	20.189	11.831	8.358	649	719	+ 70
Külterekek	17.491	396	7.640	5.991	13.631	5.522	12.462	365	786	+ 421
Kőbánya			2.603	1.750	4.353					
Egész város	18.862	—	102.741	97.735	200.476	132.651	67.825	4.418	5.259	+ 841
*) Terézváros A.	—	—	18.328	17.653	35.981	28.911	7.070	523	540	+ 17
„ B.	—	—	19.712	18.067	37.779	22.844	14.935	704	833	+ 129

[1]) Ez a Duna sempontjának magassága, mihez képest a pesti fölszin magasságát 314—315′-re lehetne becsülni.

[2]) Külön háztartásnak tekintetvén minden külön szobával biró albérlő is.

A lakások nagysága az egyes városrészekben és azok lakóinak száma.

Városrész	Rendes háztartásokban, melyek állanak														Nem rendes háztartásban		Külön háztartásban		Összesen	
	1 szobából		2 szobából		3 szobából		4 szobából		5—7 szobából		7 s több szobából		Összesen							
	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	a helyiségek száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma	szobák száma	lakók száma
Belváros	1308	5047	2598	6410	2634	4691	1848	2789	2831	3441	1440	1510	12659	23888	97	278	230	786	12889	24952
Lipótváros	968	4602	1838	4714	2094	3840	1728	2829	2401	3285	1193	1309	10222	20579	99	455	417	726	10639	21760
Terézváros *)	9010	41460	5150	17471	2721	7117	1268	2904	1025	2103	458	635	19632	71691	287	1238	298	832	19930	73760
Józsefváros	6260	28088	1948	6760	1314	2961	632	1145	527	825	224	363	10905	40142	144	977	117	712	11022	41831
Ferenczváros	2946	13643	1248	3931	594	1263	312	502	197	330	80	96	5377	19765	28	94	22	330	5399	20189
Kültelkek	1461	7044	1228	3417	456	1185	160	368	190	301	200	184	3695	12499	198	1132	—	—	3695	13631
Kőbánya	402	1952	174	731	90	177	60	206	114	452	124	532	964	4050	38	303	—	—	964	4353
Egész város	22355	101836	14184	43434	9903	21234	6008	10743	7285	10737	3719	4629	63454	192613	891	4477	1084	3386	64538	200476
*) Terézváros A.	3039	15388	3506	11299	2019	4819	900	967	814	1481	208	333	10486	35287	129	523	93	171	10579	35981
„ B.	5971	26072	1644	6172	702	2298	368	937	211	622	250	302	9146	36403	158	715	205	661	9351	37779

A lakások nagysága és fekvése.

Pincze	3405	18436	362	1470	27	67	24	53	—	—	25	101	3843	20127	152	736	38	160	3381	21023
Földszint	17091	75974	8436	28045	4068	9822	1696	3664	1272	2591	933	1449	33496	121545	583	2840	429	1938	33925	126323
Fél- emelet	138	630	104	319	33	82	36	56	32	40	10	4	353	1131	3	10	38	104	391	1245
Első- emelet	1261	5053	2928	7662	2835	5602	2024	3331	3308	4460	2067	2112	14423	28220	10	57	425	807	14848	29084
Második- emelet	320	1212	1594	3989	1854	3681	1532	2482	2283	3056	628	863	8211	15283	2	50	141	358	8352	15691
Harmadik- emelet	80	248	650	1633	966	1763	644	1053	364	540	56	100	2760	5337	—	—	13	19	2773	5356
Negyedik- emelet	4	12	76	204	114	205	44	69	26	50	—	—	264	540	—	—	—	—	264	540
Padlás	56	271	34	112	6	12	8	35	—	—	—	—	104	430	1	2	—	—	104	432
Összesen	22355	101836	14184	43434	9903	21234	6008	10743	7285	10737	3719	4629	63454	192613	751	3695	1084	3386	64538	199694
Hajón	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	782	—	—	—	782
Főösszeg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	891	4477	—	—	64538	200476

A megelőző táblán szemlélhető a szobák fekvés szerinti eloszlása. Fele részénél több földszint fekszik, mintegy hat száztóli a pinczében, körülbelül $^1/_4$ rész az első és $^1/_8$ rész a második emeleten. A lakók számát tekintve úgy találjuk, hogy a negyedik emelet, a padlás és a félemeletek lakóinak csekély számát nem tekintvén — mindössze 2.000 személy, — a pinczében több mint a lakosság egy tizedrésze lakik, azaz: huszonegyezer ember; — földszint 60%-nál több; — az első emeleten 15%; — mig a másodikra alig 8%, a harmadik emeletre $2^1/_2$% jut.

Ezen adatok részletes tárgyalását a táblás munka „Lakviszony" czimü szakaszának 4—11 sz. táblái tartalmazzák, — mig ugyanott a 12—30. sz. táblákon külön minden városrészre és külön minden emelet után mutattatik ki, a különféle nagyságu lakásokban hány háztartásban laknak csak családtagok, hány esetben lakik abban a cseléd mellett segéd is, és végül hány esetben és hol kényszerül a család idegen albérlőket és ágyrajárókat is magához fogadni, mely adatok a háztartások nagysága szerint vannak csoportositva, és ugy emelet mint városrész szerint külön mutattatnak föl.

A nagyvárosi élet egyik sötét árnyoldalát képezi a szegényebb osztályok lakmódja. Ott hol ezer és ezer ember a tisztességes önfentartás első kellékével, saját lakással sem bir; ott, hol a családatya egyetlen szük szobájába idegeneket is befogadni, azoknak saját és családjának ágya mellett fekhelyt átengedni kényszerül: ott a családi életet és az erkölcsi öntudatot legmélyebb gyökereiben támadják meg, és az egészséges gazdászati és fizikai fejlődésnek alapfeltételeit teszik tönkre. Férfi és nő, fiu és leány, tizen, huszan, harminczan, egy nedves, mindig sötét pinczeszobába szoritva, beteg és egészséges egy szalmán heverve, — nagy városokban ez sorsa sok ezer embernek és e viszonyokat, fájdalom Pesten is feltaláljuk, mentül inkább válik az nagy várossá. — Pedig ezen bajokon a magára hagyott egyén csak a legkivételesebb esetekben tudna segiteni. Itten magasabb helyről származó beavatkozás kivántatik; a „Laissez faire! Laissez aller!" elver itt a legszomorúbb következményekre vezet. 29.159-re rug azon egyének száma, kik mint szobatársak vagy ágyra járók idegen családokkal egy-egy szobában élnek; ezek közül csak 1.443 esetben lakik egy szobában vagy csak férfi, vagy csak nő, mig 17.358 férfi és 10.358 nő az őket befogadó családokkal együtt egy-egy szobából álló lakásokban él együtt.

Részletesebb adatokat l. a táblás munkában, a „Lakviszony" 31—39. sz. tábláin.

A pesti lakviszonyok ösmertetése nem volna tökéletes, ha figyelmünket a túlnépes lakásokra nem terjesztenők ki. Annak tekintettem t. i. mindazon lakásokat, hol egy szobára több mint négy lakos jutott. Ilyen egészségtelen viszonyok közt a népszámlálás alkalmával nem kevesebb mint 78 727 egyén, tehát az egész lakosságnak $^2/_5$-öd része találtatott! Ezek közül pinczékben 15.664. A túlnépes lakások nagyfontosságú körülményét még kevés helyütt méltatták figyelemre, és midőn igy más városok túlnépesedési lakviszonyait keressük, Berlin és Königsbergen kivül adatokat alig találunk és ott is csak a 6 embertől lakott szobától fogva kezdődnek a kimutatások. Pesten ily módon a lakosság 30%-ja él, Berlinben 16%, Königsbergben 25%.

Túlságig túlnépesedettnek mutatkozik a Terézváros, még pedig nem is annyira annak belső (A) része, mint inkább a külső (B) rész, hol az összes lakosságnak fele része túlnépes lakásokban tengődik. — Nem kevésbbé egészségtelen a Józsefváros hol szintén, a lakók fele része ily lakviszonyban él. — Tized magával és még többen együtt egy szobában tizenhárom ezer ember lakik Pesten; huszával és még sürűbben tizenkétszáz: mig azok száma, kik több mint 8 társsal együtt egy szobában laknak, megközeliti a 30.000-et.

A táblás munka „Lakviszony" szakaszának 40—57. számu táblái ezen túlnépesedett lakásokkal foglalkoznak, önállóan mutatván, ki minden városrészben a túlnépesedett lakásokat fekvésük szerint és a következő felosztás mellett: I. 1 szobából álló lakásoknál az 5 embertől, 6, 7, 8, 9, 10, 11—20 és 20-nál több embertől lakott háztartásoknak és azok lakóinak számát. — II. 2 szo-

bából álló lakásoknál: 10—15, 16—20, 21—25, 26—30, 31—35, 36—40 és 40-nél több embertől lakott háztartásoknak és azok lakóinak számát. — Ezen rovatok mindegyikére nézve ki van mutatva a lakók közül hány tartozik a családhoz, hány közülök segéd és hány albérlő.

Ugyanott az 58 és 59. számu táblák a konyháknak és a konyha nélküli lakások számát, a lakások használási módját mutatják ki. — Konyha nélküli háztartás van e szerint 4.591, mely szám azonban csak azért oly nagy, mivel minden albérlő szobája is mint külön háztartás szerepel. — Csak lakásra szolgál 32.430 lakás, a külön háztartások kizárásával és lakik azokban 166.943 ember. Üzletre is szolgál 4.333 lakás 30.147 lakóval.

Mint emlitettük, az összes jelenlevő polgári lakosság száma 1870 ujev napján 200.476 volt, kik közül állandóan jelenlevő — azaz a népszámlálási utasitás értelmezése szerint, legalább egy hónap óta itt tartózkodó — volt 194.309 (98.808 férfi, 95.501 nő), és ideiglenesen itt tartózkodó 6.167, (3.933 férfi 2.234 nő). Az utolsó, vagyis az 1857-diki népszámlálás alkalmával, az akkori kimutatás szerint, Pest népessége 131.705 lélekre rugott, mely szám az 1857-diki népszámlálásnak mostan történt ujbóli földolgozása alkalmával a városi statistikai hivatal által 132.651-re igazittatott ki.

Ezen 13 év alatt a szaporodás e szerint 67.825 főt tesz, vagyis minden, az 1857. évben létezett 100 lakos helyett, most 151 él városunkban.

Már 1857-ben is túlsulyban volt a férfinem (66.799) a nőnem fölött (65.852), — mely tekintetben Pest városa különbözik sok nagy várostól, hol ellenkezőleg a nőnem szokott túlsulyra vergődni. — Azóta 35.942 férfival, de csak 31.883 nővel szaporodván a lakosság, e különbség még nagyobb arányokat öltött, úgy hogy jelenleg 1.000 férfi mellett csak 981 nő él Pesten.

Mint minden nagy város, úgy Pest is nem annyira a születéseknek a halálozások fölötti feleslegéből, hanem a sűrü beköltözésből meriti szaporodását. — Ennek tulajdonitandó, hogy Pesten 44.981 nem helybeli illetőségü egyén találtatott, mely szám azonban háromszor annyira is tehető, ha tekintettel vagyunk arra, hogy a népszámlálás alkalmával — honossági törvény hiányában — kinek kinek tetszésére bizatott, valjon helybeli illetőségünek irja be magát, vagy idegennek. Megjegyzendő azonban, hogy czen bevallások semminemü igények jogalapjául nem fognak szolgálhatni.[1])

Pest lakóinak honossága.

Városrész	Honosság szerint				
	pesti	magyar	osztrák	külföldi	Összesen
Belváros	18010	5661	991	290	24952
Lipótváros	15695	4374	1226	465	21760
Terézváros	58614	11204	3333	609	73760
Józsefváros	34075	6028	1442	286	41831
Ferenczváros	16615	2531	827	216	20189
Kültelkek	10048	2235	1127	221	13631
Kőbánya	2438	989	789	137	4353
Egész város	155495	33022	9735	2224	200476

Még hivebben tükrözi azonban vissza a lakosság elemeit a következő tábla, mely városunk lakóinak szülőhelyét mutatván föl, a lakosság származására nézve arról győz meg, hogy 1.000 lakosra átlag csak 367 bennszülöttett, és 633 nem Pesten szülöttet számithatunk, még pedig magyar születésüt 482, ausztria[1] születésüt 129-et és külföldit 22-őt.

[1]) Az 1857-ki népszámlálás alkalmával ezen körülmény már azért is gondosabban volt ellenőrizhető, mivel a számlálás keresztülvitele akkor nem három nap, hanem ugyanannyi hétnél is többet vett igénybe. Az akkori 131.705 lakó közül csak 76.622 helybeli illetőségü találtatott, mely arányt elfogadván, valószinü, hogy ma csak mintegy 116.000 helyben honos és 84.000 sőt a katonasággal együtt 94.000 idegen létezik Pesten.

Pest lakóinak születéshelye.

Városrész	Pesten	Magyarországon	Ausztriában	Külföldön	Összesen
	szülött				
Belváros	7567	14447	2334	604	24952
Lipótváros	6243	11932	2807	778	21760
Terézváros	28050	34385	10017	1308	73760
Józsefváros	18347	17202	4578	704	41831
Ferenczváros	8064	9195	2467	463	20189
Kültelkek	4319	6376	2506	430	13631
Kőbánya	887	2105	1157	204	4353
Egész város	73477	96642	25866	4491	200476

Az egyes városrészekközül a Józsefváros az, melyben a legtöbb bennszülött lakik t. i. 1.000 közül 439, a legkevesebb Kőbányán t. i. 1.000 közül 204.

Legnagyobb vonzerőt gyakorol a főváros Pestmegyének lakosságára, mert innen (Buda városát is hozzászámitva), nem kevesebb mint 23.435 l. származott Pestre. Utána fokozatos sorrendben következik: Fehérmegye 5.531, Pozsony m. 4.747, Nyitra m. 4.563, Komárom m. 3.004, Bács m. 2.997, Szepes m. 2.757, Veszprém 2.715, Hont 2.596, Heves 2.576, Liptó 2.431, Tolna 2483, Trencsén 2.020, stb. Alsó és felső Ausztriából származik 5.670, Csehországból 7.636, Morvaországból 5.874, Gácsországból és Bukovinából 4.082, Poroszországból 1.029, Németország egyéb részeiből 1.839, Olaszországból 485, Helvétiából 343 sat.

Részletes adatokat (külön külön a két nemre nézve) l. a táblás munka „honosság és szülőhely" czimü 1—26 számá tábláin.

A városi lakosság, korviszonyaira nézve, igen elüt a falusitól. Falun t. i. a többé vagy kevésbbé állandó lakosság kor szerinti szétoszlásában világosan feltünteti a természetes halálozási viszonyt, s igy minden későbbi korév gyöngébben van képviselve, mint az azt megelőző; ellenben városokban bizonyos arány szerint azon korosztályok lépnek előtérbe, melyekben a tevékenység, munkaerő s keresetképesség nagyobb. Szolgáljon erre nézve felvilágositásul a következő összehasonlitó táblázat:

Pest lakói közt van:

1) 7 éven alól 12.08%; az egész országban (1857) 17.22; az országban élő 10.000 7 éven alóli ember helyében, a fővárosban tehát nem él több mint 7.015

2) 7—14 éves	az országban	19.10%	Pesten	13.52%	arányszám	10.000 :	7.079
3) 15—24 „	„	19.03%	„	23.57%	„	10.000 :	12.386
4) 25—40 „	„	24.12%	„	30.25%	„	10.000 :	12.541
5) 41—60 „	„	15.99%	„	16.90%	„	10.000 :	10.569
6) 60 évnél idősb	„	4.54%	„	3.68%	„	10.000 :	8.106

(Lásd a 10. lapon lévő táblát.)

Vallás tekintetében Pest túlnyomólag katholikus város, a lakosságnak valamivel több mint $^2/_3$-ad része ezen hitet vallván; utánuk következnek a zsidók, kik a lakosság $^1/_5$ részét, az ágostaiak, kik annak majd 6%-át és a helvétek, kik annak 5%-át képviselik, a maradványt a görög keleti, görög egyesült vallásuak, egynehány unitárius anglikánus, mohamedán, nazarenus, quäcker sat. képezik.

A 11. lapon levő tábla a hitfelekezetek számviszonyait tárgyalja mig az ezen füzethez mellékelt rajzok elseje a hitfelekezetek eloszlását az egyes városrészekben tünteti föl. — Ezen rajzból első szempillantásra kiviláglik, hogy a katholikusok minden város részben tulnyomó többségben vannak, a Terézváros benső (A) részének kivételével, hol a zsidók birnak tulsulylyal. Aránylag legszámosabbak a Józsefvárosban, Ferenczvárosban, Kőbányán és a Kültelkeken; legkevesebben vannak a Te-

Korviszonyok.

Születési év	Kor év	Létszám finem	Létszám nőnem	Létszám Összesen	Születési év	Kor év	Létszám finem	Létszám nőnem	Létszám Összesen	Születési év	Kor év	Létszám finem	Létszám nőnem	Létszám Összesen
1869	0	2.642	2.504	5.146	1834	35	1.841	1.533	3374	1802	67	210	231	441
1868	1	1.778	1.671	3.449			**9.294**	**8.044**	**17.338**	1801	68	217	241	458
1867	2	1.666	1.694	3.360	1833	36	1.697	1.405	3.102	1800	69	283	357	640
1866	3	1.634	1.618	3.252	1832	37	1.586	1.384	2.970	1799	70	152	148	300
1865	4	1.375	1.534	2.909	1831	38	1.381	1.216	2.597	1798	71	102	136	238
1864	5	1.520	1.436	2.956	1830	39	1.746	1.817	3.563	1797	72	98	118	216
1863	6	1.545	1.603	3.148	1829	40	1.530	1.432	2.962	1796	73	102	141	244
1862	7	1.477	1.620	3.097			**7.940**	**7.254**	**15.194**	1795	74	81	124	205
1861	8	1.420	1.478	2.898	1828	41	1.219	1.031	2.250	1794	75	65	90	155
1860	9	1.455	1.600	3.053	1827	42	1.165	1.032	2.197	1793	76	50	82	132
1859	10	1.552	1.737	3.289	1826	43	1.266	995	2.261	1792	77	67	90	157
1858	11	1.571	1.666	3.237	1825	44	1.364	1.199	2.563	1791	78	33	73	106
1857	12	1.844	1.691	3.535	1824	45	1.400	1.182	2.582	1790	79	56	93	149
1856	13	1.997	1.892	3.889			**6.414**	**5.439**	**11.853**	1789	80	28	43	71
1855	14	2.102	2.017	4.119	1823	46	920	801	1.721	1788	81	32	27	59
		25.576	**25.761**	**51.337**	1822	47	1.049	914	1.963	1787	82	22	26	48
1854	15	2.141	2.327	4.468	1821	48	970	813	1.783	1786	83	17	21	38
1853	16	2.125	2.287	4.412	1820	49	1.252	1.158	2.410	1785	84	17	21	38
1852	17	2.455	2.654	5.109	1819	50	1.143	1.071	2.214	1784	85	15	16	31
1851	18	2.523	2.395	4.918			**5.334**	**4.757**	**10.091**	1783	86	12	12	24
1850	19	2.795	2.610	5.405	1818	51	832	670	1.502	1782	87	8	8	16
1849	20	2.223	2.545	4.768	1817	52	828	617	1.445	1781	88	4	6	10
		14.262	**14.818**	**29.080**	1816	53	721	616	1.337	1780	89	6	13	19
1848	21	2.200	2.342	4.542	1815	54	648	583	1.231	1779	90	6	11	17
1847	22	2.212	2.226	4.438	1814	55	650	642	1.292	1778	91	2	4	6
1846	23	2.180	2.235	4.415			**3.679**	**3.128**	**6.807**	1777	92	1	1	2
1845	24	2.492	2.252	4.744	1813	56	579	499	1.078	1776	93	1	6	7
1844	25	2.905	2.366	5.271	1812	57	476	484	960	1775	94	1	4	5
		11.989	**11.421**	**23.410**	1811	58	462	461	923	1774	95	2	1	3
1843	26	2.523	2.012	4.535	1810	59	499	590	1.089	1773	96	—	3	3
1842	27	2.630	2.266	4.896	1809	60	529	567	1.096	1772	97	—	3	3
1841	28	2.350	1.891	4.241			**2.545**	**2.601**	**5.146**	1771	98	—	—	—
1840	29	2.448	2.289	4.737	1808	61	372	314	686	1770	99	1	11	12
1839	30	2.316	2.092	4.408	1807	62	324	310	634	1769	100	—	1	1
		12.267	**10.550**	**22.817**	1806	63	243	274	517	1768	101	—	—	—
1838	31	1.913	1.707	3.620	1805	64	286	344	630	1767	102	—	—	—
1837	32	1.868	1.601	3.469	1804	65	293	297	590	1766	103	—	1	1
1836	33	1.945	1.691	3.636			**1.518**	**1.539**	**3.057**			**1.923**	**2.423**	**4.346**
1835	34	1.727	1.512	3.239	1803	66	232	259	491					

Ennek megfelelőleg az egyes **v á r o s r é s z e k** lakosságának korévek szerint feldolgozott kimutatását, a táblás munka „Kor“ czimü része tartalmazza az 1—33 számu táblákon.

---

rézváros A) részében és a Lipótvárosban. — Az ágostaiak és a helvétek majdnem egyforma sürüséggel laknak az egyes városrészekben; mindkettejüknek száma a Belvárosban a helvétek pedig azonkivül a Ferenczvárosban is az átlagon felül emelkedik. — A zsidók legnagyobb számmal vannak a Terézváros A) részében és a Lipótvárosban; legritkábban lakják a Józsefvárost, Ferenczvárost a Kültelkeket és Kőbányát, mig a görög keletieknek majd fele része a Belvárosban lakik.

A városrészek lakosságának vallása, (a nemek megkülönböztetésével.)

		Belváros	Lipótváros	Terézváros A	Terézváros B	Terézváros Egész város	Józsefváros	Ferenczváros	Külterek	Kőbánya
Katholikus	férfi	8 657	4.973	5.906	14.163	20.069	47.427	8.245	6.240	2.242
	nő	9.565	6.600	7.275	13.538	20.813	17.327	8.725	5.047	1.562
	Összesen	**18.222**	**11.573**	**13.181**	**27.701**	**40.882**	**34.754**	**16.370**	**11.287**	**3.804**
Ágostai	férfi	1.120	781	804	1.484	2.288	1.320	562	531	184
	nő	792	721	666	1.116	1.782	956	409	334	94
	Összesen	**1.912**	**1.502**	**1.470**	**2.600**	**4.070**	**2.276**	**971**	**865**	**278**
Helvét	férfi	1.178	411	372	673	1045	1.420	997	426	58
	nő	1.110	615	543	494	1037	1.068	794	273	38
	Összesen	**2.288**	**1.026**	**915**	**1.167**	**2.082**	**2.488**	**1.791**	**699**	**96**
Görög nem egyesült	férfi	323	118	69	81	150	79	86	67	56
	nő	195	64	37	41	78	35	12	6	8
	Összesen	**518**	**182**	**106**	**122**	**228**	**114**	**98**	**73**	**64**
Zsidó	férfi	1.008	3.860	11.150	3.261	14.411	1.115	489	362	38
	nő	847	3.539	9.119	2.862	11.981	935	437	325	37
	Összesen	**1.855**	**7.399**	**20.269**	**6.123**	**26.392**	**2.050**	**926**	**687**	**75**
Egyéb vallásuak	férfi	110	47	27	50	77	115	17	14	25
	nő	47	31	13	16	29	34	16	6	11
	Összesen	**157**	**78**	**40**	**66**	**106**	**149**	**33**	**20**	**36**

A kornak összefüggését a vallással, — bár itt ok és okozati viszony tényleg létezik, — egy népszámlálás megbizhatóan nem magyarázhatja, mivel azon körülmény, hogy az egyik vallás hivei közül több öreg ember találtatott mint a másikában, még nem azonos avval, hogy amazoknál hosszabb, emezeknél rövidebb az élettartam. A következő összeállitást tehát ide iktatom a nélkül, hogy annak számaiból határozott következtetéseket akarnék vonni.

Az 50-dik korévet tulélte 10.000 közül:

	a katholikusoknál	az ágostaiaknál	a helvéteknél	a zsidóknál [1])
Férfi	913	976	923	1006
Nő	1030	951	754	906
Összesen:	979	965	906	960

A 60-dik korévet tuléltek 10.000 közül:

	a katholikusoknál	az ágostaiaknál	a helvéteknél	a zsidóknál
Férfi	304	385	298	419
Nő	424	342	263	383
Összesen:	365	366	282	402

Ezen adatokból is látható, mennyire elütnek a városi lakosság korviszonyai a természet rendjétől. Tudvalevő dolog ugyanis, hogy a legmagasabb korévekben a nőnem a férfi felett tulnyomó; ezen rendes viszony az egész városra nézve szintén fenáll ugyan, az egyes felekezetek közül azonban csupán a katholikusoknál mutatkozik.

Az egyes hitfelekezeteknek szám- és korviszonyait az egész városban és annak részeiben a két nem megkülönböztetésével l. a táblás munka „vallás" czimü szakaszának 1—150 sz. tábláin.

[1]) A többi vallásuakat, mivel azok száma fölötte csekély ily számitásoknál nem lehetett tekintetbe venni.

A lakosság családi viszonyai a következők:

Férfiak:	66.967 nőtlen,	32.779 nős,	2.500 özvegy,	495 elvált
Nők:	54.641 hajadon	31.465 férjes	10.825 „	804 „
összesen	121.608 „	64.244 „	13.325 „	1.299 „

Mintegy 32.800 házas férfi mellett 31.500 férjes nőt találunk, mely különbséget részint a nejeik nélkül utazó férjek, részint azon házas férfiak okozzák, kik azon czélból jövén a városba, hogy itt keresetet biztositsanak maguknak, családjukat csak később hozzák el. — Ha a finemből a 21 éven alóliakat, a nőnemből pedig a 15 éven alóliakat az összes létszámból leszámitjuk, marad amott 62.903, emitt pedig 71.974 fő. A házassági arányt csak ezen lakosság után volna szabad megállapitani, mit ha megteszünk, ugy találjuk, hogy 1.000 felnőtt férfi közt 521 házas, ugyanannyi nő között pedig 437 férjes találtatik.

Sokkal nagyobb az aránytalanság az özvegyeknél. 2.500 férfi özvegy mellett t. i. 10.825 nő özvegy él Pesten. A férj inkább lévén kitéve a halál veszélyeinek mint a nő, már ezen körülmény is elegendően magyarázná e különbséget, ha nem is lépne hozzá még azon körülmény, hogy a férfi özvegy sürűbben lép második házasságra mint a nő özvegy.

A családi állapotot a hitfelekezeteknél a következő tábla ismerteti meg:

		Katholikusok	Ágostaiak	Helvétek	Görögök	Zsidók	Egyéb vallásuak
Nem házas	férfi	43.872	4.411	3.721	600	14.089	274
Hajadon	nő	38.760	2.739	2.890	195	9.984	73
	Összesen	**82.632**	**7.150**	**6.611**	**795**	**24.073**	**347**
Házas	férfi	21.923	2.144	1.643	238	6 712	119
Férjes	nő	21.454	1.746	1.410	133	6.654	68
	Összesen	**43.377**	**3.890**	**3.053**	**371**	**13.366**	**187**
Özvegy	férfi	1.720	191	138	39	400	12
»	nő	8.252	562	573	65	1.342	31
	Összesen	**9.972**	**753**	**711**	**104**	**1.742**	**43**
Elvált	férfi	338	40	33	2	82	
»	nő	573	41	62	5	121	2
	Összesen	**911**	**81**	**95**	**7**	**203**	**2**

Hogy a vallás momentuma a házasság kötés tekintetében igen figyelemre méltó tényező, mutatja a következő rövid összeállitás:

10.000 férfi közül házasságban él:

	a 21—30-dik korévekben,	a 31—50. korévekben,	az 50 évnél idősebbek közül	Összesen
Átlag, (a hitfelekezet tekintethe vétele nélkül)	2.254	7.002	7.224	3.190
a katholikusoknál	2.302	6.874	7.085	3.231
az ágostaiaknál	1.792	6.460	7.009	3.159
a helvéteknél	1.735	6.818	6.849	2.968
a zsidóknál	2.562	7.896	7.857	3.154

10.000 nő közül házasságban él:

	a 16—25-dik korévekben,	a 26—40. korévekben,	40 évnél idősebbek közül	Összesen
Átlag, (a hitfelekezet tekintethe vétele nélkül)	2.293	6.208	4 933	3.211
a katholikusoknál	2.045	5.361	4.742	3.109
az ágostaiaknál	1.979	5.985	5.000	3.431
a helvéteknél	1.624	5.233	4.862	2.857
a zsidóknál	3.641	8.212	6.172	3.676

A maximumok és minimumok ezek szerint:

A férfiaknál	maximumok		minimumok		A nőknél	maximumok		minimumok	
a 21—30 korévben	zsidó	2.562	helvét.	1.735	a 16—25 korévben	zsidó	3.641	helvét.	1.624
a 31—50 „	„	7.896	ágostai	6.460	a 26—40 „	„	8.212	helvét	5.233
az 50 évnél idősebbeknél	„	7.857	helvét	6.849	a 40 évnél idősebbeknél	„	6.172	kath.	4.742
összesen minden korosztályban	kath.	3.231	helvét	2.968	összesen minden korosztályban	zsidó	3.676	helvét	2.857

A táblás munka II. kötete kizárólag a családi viszonyt tárgyalja, és pedig a 34 számú táblától a 181-ig a nőtlenekét, a 332-ig a házasokét, a 333-tól a 393-ig az özvegyekét, s a 394-től a 422-ig az elváltakét, külön-külön minden vallásfelekezet s minden városrészre nézve, a kornak korévek szerinti folytonos tekintetbe vételével s a két nem elkülönitésével. A 423—471. számú táblák pedig kimutatják a férfiak foglalkozásának befolyását azok házasulási viszonyára, miről később bővebben.

Azon kérdésre, miből élnek az özvegy, valamint az elvált nők, a táblás munkának függelékében az 1—12. sz. táblák nyujtanak felvilágositást; kitünik ezen táblákból, hogy e nők leginkább mint mosónők, napszámosok, szakácsnék alkalmazvák vagy kezök munkája után élnek, mig néhány száz alamizsnából tengődik.

Müveltség[1]) tekintetében az egyes városrészek közt igen jelentékeny különbségek léteznek. A két véglet t. i. a Belváros és Kőbánya közt az arány e tekintetben olyan mint 32 : 10, azaz a Belváros lakóinak müveltségi foka több mint háromszorosan multja felül a kőbányaiak müveltségét; $2^1/_2$-szer nagyobb mint a Ferenczvárosé vagy a Józsefvárosé és kétszer nagyobb a Terézvárosénál. — Ezen aránynak szembeszökő képét és az egyes városrészek müveltségi fokának rangsorozatát, az ide vonatkozó graphikus rajz tünteti föl; mely egyúttal tanuságot tesz arról, hogy a városrészek müveletlensége azon arányban növekedik, amint emelkedik azokban az alsóbb munkásosztály idegen elemeinek száma.

Hogy a nőnevelés, mint mindenütt, úgy nálunk is mennyi kivánni valót hagy még hátra, azt legjobban mutatja azon tény, hogy nőlakosságunknak fele része irni nem tud. Sőt ha a gyermekkortól eltekintünk és ennek határát egész a 14-ik korévig terjesztjük ki, még akkor is a felnőtt női lakosságnak harmincznyolcz százalékját képviselik azon nők, kik nevöket sem irhatják alá! — mig a hasonló korú férfiak közül ilyen csak 19 százalék akad.

A müveltségi fokkal szoros összefüggésben áll a hitfelekezet. Ha a lakosságot ezen szempontból osztályozzuk, úgy találjuk, hogy az elsőbbség az ugyan csekély számban képviselt, de majd kivétel nélkül a jómódú kereskedői vagy a magasabb hivatalnoki osztályhoz tartozó görög nem egyesülteket illeti, hol 1.000 10 éven felüli férfi közül csak 191 akad, ki irni-olvasni nem tud és ugyanannyi nő közül csak 292; nyomban utánuk következnek a protestánsok; az ágostai és a helvét vallásuak közt ingadozik a serpenyő, mert ha azok számát tekintjük, kik irni nem, csak olvasni tudnak, akkor 1.000 10 évesnél idősebb helvét közt akad ilyen 201, az ágostaiaknál pedig 6 személylyel több, ha azonban a müveletlenség fokát azok után akarjuk meghatározni, kik irni tudnak vagy nem tudnak, akkor — a csak olvasni tudók száma a nem irókhoz lévén csatolandó — a helvéteknél, 1,000 10 évnél idősebb férfi közt 129, és 1.000 nő közt 431 nem tud irni-olvasni, mig az ágostaiaknál ilyen csak 129 illetőleg 403 akad.

Negyedik sorban következnek a zsidók, kiknél az irni nem tudók száma 315‰-t tesz, mig a tiz évnél idősebbeknél 1.000 férfi közül 116, és a nőknél 288 nem tud irni-olvasni. A csak héberül irni tudók részben irni nem tudóknak irattak be.

A katholikusoknál 1.000 felnőtt férfi közt 220, 1.000 nő közt 466 nem tud irni. — Igazságtalan volna azonban, ha a katholikus vallásu lakosságnak ezen nem igen örvendetes müveltségi állapotáért, a katholikus hitfelekezetet akarnók fele-

[1]) Minthogy a müveltségi fok megállapitására nézve az irás és olvasás tudása vagy nem tudása szolgált zsinórmértékül, ennélfogva szorosan vett müveltségi statisztikáról tulajdonképen szó sem lehet, az irás és olvasás tudása ugyanis még koránsem lévén azonos a müveltséggel. Annál nagyobb joggal nevezhetők azonban ezen adatok müveletlenségi statisztikának, mely csupán azon vastag tudatlanságot állitja szemünk elé, mely még az irás- és olvasásig sem haladt.

lőssé tenni, midőn annak okát inkább az állami intézmények elégtelenségének kellene tulajdonitani. A protestans vagy a zsidó t. i. maga szervezhette és maga vezethette iskoláit, mig a katholikusok iskola ügyét az állam intézte; első sorban tehát ezt, vagyis a mult tizedek kormányait, de nem a hitfelekezetet illeti a felelőség a hátramaradásért. Tekintetbe volna veendő továbbá azon körülmény is, hogy a városba toduló napszámos és munkásosztály nagyobb része katholikusokból áll, mi ezen hitfelekezetnek müveltségi százalékára tetemes befolyást gyakorol.

A hitfelekezet és müveltség közti összefüggés grafikus képe szintén mellékelve van. Megjegyzendő azonban, hogy ezen rajznak alapjául az összes lakosság müveltségi viszonyai szolgáltak és nem, mint a föntebbi kiszámitásoknál, csak annak felnőtt része.

Az egyes hitfelekezetek közt fennálló müvelődési verseny érdekes jelét szemlélhetni azon számokban, melyek kimutatják különféle időszakokban az egyes hitfelekezetekbeli gyermekek mily mértékben részesültek elemi nevelésben. Midőn az eziránt érdeklődő olvasót a nagy táblás munkára, illetőleg az erre is kiterjesztendő nagyobb népszámlálási jelentésre utalom, itt az eredményből csak a következő legyen fölemlitve:

1) Pest lakosságának a mult században és századunk első negyedében elemi iskolába járt[1]) részéből irni olvasni nem tud 35.16%

2) Azok közül, kik 1825-től 1850-ig jártak elemi iskolába, irni olvasni nem tud 29.99%

3) Az utolsó két évtizedben iskolázott nemzedék közül 22.07%

mely arányszámok következőképen oszolnak el az egyes hitfelekezeteknél:

A legidősebb nemzedékben 10.000 közt irni olvasni nem tud.

férfi	katholikusoknál	2.254,	ágostaiaknál	1.145,	helvéteknél	1.490,	zsidóknál	2.665;
nő	„	4.931	„	3.967	„	3.755	„	4.945
mindkét nem	„	3.684	„	2.338	„	2.321	„	3.651

A fiatalabb nemzedéknél:

férfi	katholikusoknál	2.316,	ágostaiaknál	1.383,	helvéteknél	1.310,	zsidóknál	1.300;
nő	„	4.301	„	3.765	„	3.406	„	3.589
mindkét nem	„	3.272	„	2.393	„	2.267	„	2.285

A legfiatalabb nemzedéknél:

férfi	katholikusoknál	1.763,	ágostaiaknál	1.019,	helvéteknél	984,	zsidóknál	683;
nő	„	3.361	„	2.471	„	2.860	„	1.822
mindkét nem	„	2.593	„	1.695	„	1.922	„	1.221

A nőnem müveletlensége ezek szerint az, mely feltünő gyorsan apadt. Mig t. i. a katholikusoknál a legidősebb nemzedékben 100 betütudatlan (analfabét) férfira 214 nő esik, addig a legfiatalabbiknál már csak 190,

a lutheránusoknál	346	ellenében	242
a helvéteknél	253	„	290
a zsidóknál	186	„	267;

a két utóbbi hitfelekezetnél ezek szerint a finem a nőnemnél gyorsabban haladt előre.

[1]) Az elemi iskolázás idejét a nyolczadik életkorral összeesőnek tévén föl.

Összefoglalván mindkét nemet, a haladás korszakról korszakra félreismerhetlen és azon rendkivüli erőfeszités, melylyel Pestvárosa a nevelés ügyét felkarolja, — az 1871-dik évre nem kevesebb mint 708.728 forint van iskolai czélokra előirányozva, — valószinüvé teszi, hogy ezen irányban még gyorsabb léptekkel fogunk haladni. Hogy a tudatlanságot végkép kiirtsa, az nem függ a hatóság akaratától és erélyétől mindaddig, mig a vidékről való bevándorlás ujból és ujból müveletlen elemeket hoz a városba. Az állam és a város eddig csak a gyermekek tanitásáról gondoskodott, azonban birjuk a közoktatásügyi miniszter azon igéretét, hogy nemsokára a felnőttek oktatására vonatkozó törvényjavaslatot is fog a törvényhozás elé terjeszteni.

A müveltségi viszonyokat, úgy az összes lakosságnál, mint az egyes hitfelekezeteknél, úgy az egész városra, mint az egyes városrészekre nézve, a nemek külön választásával és folytonos tekintettel a korra, a táblás munka harmadik, „Müveltség" czimü kötete tárgyalja, éspedig a 41—192 sz. táblákon az irni és olvasni tudókat, a 193—255 számú táblákon a csak olvasni, és a 256—407 sz. táblákon a sem irni sem olvasni nem tudókat.

A lakosság foglalkozását a tovább következő táblák mutatják ki, melyeknek magyarázatára azonban néhány megjegyzést kell előre bocsátanom.

Az összes kereseti ágak 5 főcsoportba foglaltattak egybe. Ezek: őstermelés, ipar, forgalom, kereskedelem és személyes szolgálat, mig az önálló kereset- vagy foglalkozás nélküliek a hatodik csoportot képezik. Ezen főcsoportok mindegyike ismét alrovatokra osztatott, mit azonban felette akadályozott azon körülmény, hogy az erre vonatkozó részletes bevallás a számláló lapokban gyakran hiányzott. Kivált a kereskedőknél, de az iparosoknál is igen sürüen találni a „kereskedő" vagy „iparos"-féle, minden további magyarázat nélküli beirást. Ezen közelebbről meg nem határozható kereseti ágak a „közelebbi megnevezés nélküli kereskedelem," (illetőleg ipar) rovatába soroztattak.

Irányadóul szolgált, hogy mindazok kik egy kereseti ágból élnek, ugyanazon egy ág rovatában forduljanak elő. Igy tehát a vasuti hivatalnokok nem a „hivatalnokok" hanem a „forgalom" alatt találhatók, úgyszintén a munkások illető iparáguknál, mig azon néhány egyén, ki a „testi szolgálat" második rovatában „munkás" czime alatt előfordul, azok sorából kerül ki, kik iparáguk fölemlitése nélkül csupán „munkások"-nak iratták be magukat.

A tanulók feltünő csekély számát azon körülmény magyarázza, hogy a felvételi lapokban az iskoláztatás beirására külön rovat nem létezett, és így ezen czim alatt csak azon néhány tanuló fordul elő, akik e körülményt a „foglalkozás" rovatában felemlitették. Zichy Antal budapesti tanfelügyelő urnak jelentése szerint 1870-ben Pesten csak elemi iskolába 14.832 gyermek járt, t. i. 7.933 fiu és 6.899 leány.

A nők részéről bevallott foglalkozások földolgozása azon nehézséget nyujtja, hogy p. o. a „szabóné," „czipészné" féle bevallásból nem tudni, valjon női szabóval, vagy pedig szabónak feleségével van-e dolgunk. Ily adatokkal szemben azon eljárás követtetett, hogy a hajadonok és az özvegyek kivétel nélkül, a férjes nők pedig csak azon esetben tekintettek önállóan foglalkozóknak, ha a bevallott kereseti ág olyan volt, melyről föltehetni, hogy a feleség is osztozik benne. Igy tehát a „lakatosné" a „czipészné" féle bevallások férjes nőknél el nem fogadtattak, ellenben igen is a „napszámosné," mosóné" és többféle bevállás. A varrónők és a szabónők a „női kézipar" rovatába vétettek fel.

Alább következik a kereseti viszonyokat kimutató tábla, mig a 18-ik lapon található tábla a férfiak foglalkozását részletezve ösmerteti.*)

A) Őstermelés.

	férfi.	nő.	összesen.
I. Mezőgazdaság	978	115	1.093
II. Marhatenyésztés	541	18	559
III. Egyéb	68	1	69
Összesen	1.587	134	1.721

B) Ipar.

	férfi.	nő.	összesen.
I. Elelelipar.			
a) pék	855	17	872
b) mészáros	745	1	746
c) hentes	473	2	475
d) malomipar	1.009	4	1.013
e) édesség	180	4	184
f) ser, szeszes ital	336	2	338
g) korcsmáros, kávés	2.416	92	2.508
h) pálinkamérés és egyéb	184	82	266
Összesen	6.198	204	6.402
II. Ruházat.			
a) szabó	4.430	144	4.574
b) czipész	4.778	32	4.810
c) szücs	346	—	346
d) egyéb	451	34	485
Összesen	10.005	210	10.215
III. Épités.			
a) kőműves	1.875	—	1.875
b) kőfaragó	233	—	233
c) ács	800	—	800
d) egyéb	399	—	399
Összesen	3.307	—	3.307
IV. Fonás, szövés	408	66	474
V. Tisztitás pipere.			
a) tisztitás, mosás	41	922	963
b) pipere	—	221	221
Összesen	41	1143	1.184
VI. Agyagipar	260	12	272
VII. Faipar			
a) asztalos	2.903	13	2.916
b) esztergályos	176	—	176
c) egyéb	1.165	4	1.169
Összesen	4.244	17	4.261
VIII. Fémipar.			
a) drágakő és nemes érczipar	482	1	483
b) bádogos	342	1	343
c) lakatos	2.011	4	2.015
d) kovács	1.169	-	1.169
e) egyéb vas- és aczélipar	218	—	218
f) öntőde	321	—	321
g) vegyes fémipar	209	—	209
Összesen	4.752	6	4.758
IX. Sokszorositó ipar	874	55	929
X. Iparos művészet	249	1	250
XI. Mű- és műszeripar.			
a) órás	196	—	196
b) egyéb	129	—	129
Összesen	325	—	325
XII. Bőr és papiripar.			
a) cserző	260	—	260
b) bőrmunkás	478	—	478
c) könyvkötő	298	—	298
d) egyéb	35	—	35
Összesen	1.071	—	1.071
XIII. Olaj- és zsiripar	118	—	118
XIV. Iparos festő	648	—	648
XV. Női kézipar	-	2.554	2.554
XVI. Vegyes iparágak.			
a) kárpitos	356	—	356
b) egyéb iparosok	1.091	181	1.272
c) megnevezés nélkül	1.254	1.447	2.701
Összesen	2.701	1.628	4.329
Ipa összege	35.204	5.896	41.097

C) Forgalom.

	férfi.	nő.	összesen.
I. Szárazon.			
a) vasut	1.147	—	1.147
b) lófuvar	933	26	959
Összesen	2.080	26	2.106
II. Vizen.			
a) gőzhajó	629	—	629
b) közönséges hajó	82	1	83
Összesen	711	1	712
Forgalom összege	2.791	27	2.818

D) Kereskedelem.

	férfi.	nő.	összesen.
I. Terményekkel	980	361	1.341
II. Iparczikkekkel	528	92	620
III. Pénz- és hitellel	214	—	214
IV. Biztositás	219	—	219
V. Közvetitők	808	—	808
VI. Egyéb czimen	847	219	1.066
VII. Megnevezés nélkül	5.588	127	5.715
Kereskedelem össze e	9.184	799	9.983

E) Személyes szolgálat.

	férfi.	nő.	összesen.
I. Testi szolgálat.			
a) napszámos	11.481	9.786	21.267
b) munkás	281	—	281
c) szolga	2.532	12.907	15.439

*) A nőnemre vonatkozó megfelelő tábla a hivatal átköltözése alkalmával elveszett. A mennyiben azonban a nők foglalkozása távol sem oly sokoldalu mint a férfiaké, hanem néhány kereseti mód körül összpontosul, igy például az ipar mezején a mosás- és női közipar körül, vagy a személyes szolgálatoknál a testi szolgálat körül, e tekintetben pedig a fönti tábla is elegendő részletezést mutat föl: az itt tapasztalható hézag, legfelebb csak alakilag lesz érczhető.

	férfi.	nő.	összesen.
d) szakácsnő . .	—	3 556	3.556
e) dajka . . .	—	510	510
f) kéjhölgy . .	—	274	274
g) egyéb testi szolgálat	472	1	473
Összesen .	14.766	27.034	41.800
II. Szellemi szolgálat.			
a) államhivatal .	1.120	—	1.120
b) megyei „ . .	108	—	108
c) városi „ . .	396	—	396
d) egyéb „ . .	930	—	930
e) ügyvéd . . .	555	—	555
f) egészségügy .	565	196	761
g) nevelésügy . .	600	434	1.034
h) irodalom . .	151	—	151
i) művészet . .	601	176	777
j) isteni szolgálat	149	—	149
k) könyvvivő . .	455	—	455
l) egyéb szellemi szolgálat . .	47	13	260
Összesen .	5.877	819	6.696
III. Különféle szolgálat.			
a) gépész . . .	324	—	324
b) kocsis . . .	1.722	—	1.722
c) borbély, fodrász	232	250	482
d) egyéb különf. szolg.	1.538	628	2.166
Összesen .	3.816	878	4.694
IV. Katonaság, őrség.			
a) katonaság[1]) . .	135	—	135
b) őrség . . .	438	—	438
Összesen .	573	—	573
Személyes szolgálat összege .	25.032	28.731	53.763

F) Önálló kereset vagy foglalkozás nélkül.

I. Saját vagyonból élő	1.129	843	1.972
II. Gyámolitásból „	243	573	816
III. Tanuló	7.260	1.588	8.848
IV. Egyéb	20.314	59.144	79.458[2])
Összesen . .	28.946	62.148	91.094
Főösszeg .	**102.741**	**97.735**	**200.476**

Az önálló kereset nélküliek száma a nőnemnél természetesen igen nagy, miután a férjes nőknek csak parányi része bir önálló keresettel. Mindkét nemet együttvéve, az önálló kereset vagy foglalkozás nélküliek rovata a következő elemekből áll:

				férfi	nő	összesen
1. férjes nők önálló foglalkozás nélkül				—	25.098	25.098
2. 14 évnél fiatalabb gyermekek:	fiuk	leányok	összesen			
	25.576	25.761	51.337;			
ezek közül tanuló	4.430	1.447	5.877			
foglalkozással bir	3.558	1.898	5.456	17.588	22.416	40.004[1])
3. A testi vagy lelki hiányban szenvedők; t. i.						
siket	166	174	340			
néma	12	6	18			
siketnéma	62	45	107			
vak	167	107	274			
elmebeteg	40	73	113			
hülye	96	98	194			
Összesen	543	503	1.046			
ezek közül 14 évnél ifjabb	88	74	162	455	429	884
4. A szülői háznál lévő felnött leányok közül legalább azok kik 15—30 évesek[2])				—	6.889	6.889
				18.043	54.832	72.875

5. Az előbbi négy osztályba nem sorozhatólag van még önálló kereset és foglalkozás nélkül 2542 f., 5182 n., kik közül 816 alamizsnából él és 867 mint rab le van tartoztatva.

Ha figyelembe veszszük, hogy ezen 7724 magában foglalja mindazon 30 évesnél idősebb hajadon nőket, kik a szülei háznál tartózkodnak, továbbá mindazokat, kik a „foglalkozás“ rovatát tudatlanságból vagy szabatosság hiánya miatt ki nem töltötték, akkor a tulajdonképeni, közbiztonságot veszélyeztető „foglalkozás nélküliek“ száma elég csekélyre olvad.

A nők foglalkozását illetőleg tagadhatlan igazság gyanánt tünik fel azon

[1]) A tettleges szolgálatban levő katonákat a népszámlálási bizottság tudvalevőleg számba nem vette; a fönt ebbi 135 egyén azonban, bár tettleges szolgálatban nincsen, mégis katonai rangját irta be a foglalkozás rovatába.

[2]) E számba azon gyermekek is befoglalvák, kiknek számláló lapjába nem jegyeztetett be, hogy iskolába járnak.

[3]) Mint önálló keresettel csak kivételesen biró személyek.

tény, hogy a nőnem, mely rendesen csak a fogyasztókhoz szokott számittatni, ahol csak nyilik alkalom, mint termelő, mint kenyerét önállóan kereső lép föl. Hogy pedig erre épen csak a testi szolgálat körül nyilik alkalma, hogy p. o. napszámban több mint 10.000 nő keresi kenyerét, pósta- vagy sürgönyhivatalban pedig egyetlen egy sem, hogy tehát a „gyengébb“ nemnek épen csak ott engedtetik meg a verseny, hol fisikai erőmegfeszitésről van szó, melyről pedig lemondani a társadalom gazdászati szempontból sem lehet hajlandó, — ez megannyi panasz a társadalomnak még nem elég szabadelvü szabványai ellen.

A férfi lakosság foglalkozásának részletezése.

A. Őstermelés 1.587 férfi.

I. Mezőgazdaság: 978 férfi.
(földmivelő 576, — kertész 382, — szőllőmüvelő 20.)

II. Marhatenyésztés: 541 férfi.
(majoros, tehenész 493, egyéb: marha és sertéshizlaló, juhász gulyás stb. 48.)

III. Egyéb őstermelés: 68 férfi.
a) erdészet 1.
b) bányászat 16.
c) vadászat 8.
d) halászat 43,

B. Ipar 35.801 férfi.

I. Eledel 6198 férfi.
a) pék 855.
b) mészáros 745.
c) hentes és egyéb húsárus 473.
d) malomiparos 1009.
e) édességek: 180, — (czukrász 169, — egyéb 11.)
f) ser és szeszes ital 336, — (serfőző 278, — szesz-pálinka- és likőrfőző 52, — egyéb 6)
g) korcsmáros, kávés: 2416, (vendéglős, korcsmáros, borméré 630, kávés és kávémérő) 84, — pinczér, segéd (ide számitva 117 tekeőrt és 75 szakácsot) 1663, — egyéb: pénztárnok, üzletvezető stb. ezen ág körül 40.)
h) pálinkamérő és egyéb eledelipar 184, — (pálinkamérő 121, — egyéb gesztenyesütő, káposztavágó stb. 63.)

II. Ruházat: 19.005 férfi.
a) szabó 4.430.
b) czipész 4.778.
c) szücs 346.
d) egyéb 451. (kalapos 298, — kesztyüs 98, — sipkakészitő 55.)

III. Épités: 3307 férfi.
a) kőmives 1.875.
b) kőfaragó 233.
c) ács 800.
d) egyéb 399, — (kövező 159, — cserépfedő 131, — kútcsináló 34, — egyéb: képfaragó, mozaik és stukkatur müvész stb. 75.)

IV. Fonás-szövés; 408 férfi.
(zsinor és gombkötő 186, — kötélgyártó 108, — fonó 61, — takács 30, — egyéb: harisnyakötő stb. 23.)

V. Tisztitás és pipere: 41 férfi.
(ruhatisztitó stb. 41), (pipereczikkel csak nők foglalkoznak.)

VI. Agyag ipar: 260 férfi.
(Téglavető[1]) 110, — fazekas 71, — pipakészitő 70, — egyéb: gypsz-szoborkészitő stb. 9.)

VII. Faipar: 4.244 férfi.
a) asztalos 2.903.
b) esztergályos 176.
c) egyéb: 1.165, — (kádár 832, — kerékgyártó 142, — kosárkötő; egyéb: kaptafakészitő, láda és dobozkészitő stb. 113.)

VIII. Fémipar: 4.752 férfi.
a) Drágakő és nemesérez: 482, — (aranymüves 377, — ezüstmüves 39, — ékszerész 32, — aranyverő 34.)
b) bádogos 342.
c) lakatos 2.011.
d) kovács 1.169.
e) egyéb vas és aczélipar: 218, — (vas esztergályos 68, — drotos 40, készmüves 36, — reszelő 27. — egyéb: szögkovács, kazán készitő, sarkantyus stb. 27.)
f) öntöde 321, — (vasöntöde 127, — rézöntő 65, — betüöntő 36, egyéb: és megnevezés nélküli öntő 93.)
g) vegyes fémipar 209, — (rézmüves 138, — egyéb: érczuyomó, érczlemező, olommunkás, ötvös stb. 71.)

IX. Sokszorositó ipar: 874 férfi.
(betüszedő és könyvnyomdai segéd 671, — könyvnyomdász 67, — könyomdai mester, segéd, munkás, 85, — egyéb: nyomdai dolgozó. faktor, réznyomó stb. 51.)

X. Iparos müvészet: 249 férfi.
(fényképész 83, — vésnök 53, — iparos müfestő, kártyaczim- porczellán- diszmüfestő stb. 108, — egyéb: cizeleur stb. 5.)

XI. Műszeripar: 325 férfi.
a) órás 196.
b) egyéb: 129, — (mechanikus 37, — hangszerkészitő 33, — egyéb: szerszám és mérlegkészitő, látszerész stb. 59.)

[1]) Nyári idény alatt sokkal számosabb.

XII. Bőr és papir ipar: 1071 férfi.
a) serfőző és timár 260.
b) bőrmunkás 478, — (szijgyártó 224, — nyerges 199, bőröndös 43, — vegyes bőrárú ipar 12.)
c) könyvkötő: 298.
d) egyéb: diszmű- kártya- papirdoboz készitő stb. 35.

XIII. Olaj és zsiripar. 118 férfi.
(Szappanfőző 74, — mézeskalácsos 32, — olajgyártó 12.)

XIV. Iparos festő. 648 férfi.
(Mázoló 181, — szobafestő 185, — festő 155, — fényező 106, — selyem és egyéb festő 21.)

XVI. [1]) Egyéb iparágak 2701 férfi.
a) kárpitos 356.
b) iparosok egyéb czimen 1091, — (üveges 163, — köszörüs 235, — kefekötő 116, — aranyozó 134, — kéményseprő 69, — puskamüves 68, — paplankészitő 66, — szitászövö 39, — posztónyiró 27, — szobatisztitó 42, — fésüs 23, — vegytani ipar 66, — egyéb: (esernyő-, óratok készitő, szőrmemunkás, szalmafonó, mécskészitő stb. 43).
c) megnevezés nélküli iparos 1254.

C. Forgalom 2.791 férfi.

I. Szárazon 2.080 férfi.
a) vasut 1147.
b) lófuvar 933.

II. Vizen 711 férfi.
a) gőzhajózás 629.
b) közönséges hajózás 82.

D. Kereskedelem 9.184 férfi.

I. Őstermékekkel kereskedő 980 férfi.
(Füszeres 249, — kucséber 126, — terménykereskedő 162, — vaskereskedő 78, — fakereskedő 74, — lisztkereskedő 59, — bőrkereskedő 30, — tejkereskedő [és nem egyszersmind majoros], 26, — marha- és sertéskereskedő 45, — egyéb ló-, madár-, virág-, gyapju-, mag-, sajt-, zöldség-, tollásványkereskedő stb. 131.)

II. Iparczikkekkel kereskedők: 528 férfi.
(Posztó és rőfös keresk. 104, — ruhakeresk. 64, — divat- és kézműkeresk. 48, — vászon- és fehér kelmekeresk. 38, — rövidárú- és szalagkeresk. 38, — borkereskedő 59, — egyéb: kalap-, bútor-, porczellán-, norinb. árú-, pokrocz- vegyes k. stb. 177.)

III. Pénzzel és hitellel kereskedő: 214 férfi.

IV. Biztositási hivatalnok: 219 férfi.

[1]) XV. alatt női kézmunka.

V. Közvetitők: 808 férfi.
(Ügynök 393, — alkusz 294, — szállitó és bizományos 109, — egyéb 12.)

VI. Kereskedők egyéb czimen: 847 férfi.
(Szatócs 360, — házaló 234, — könyvkereskedő 90, — tőzsdés 36, — vállalkozó 30, — zsibárús 38, — egyéb: lottogyűjtő, rongykereskedő, vizhordó, dohány tőzsdés stb. 61).

VII. Megnevezés nélküli kereskedők: 5.588 férfi.
(Nagykereskedő 69, — egyéb 5.519.)

E. Személyes szolgálat 25.032 férfi.

I. Testi szolgálat: 14.766 férfi.
a) napszámos 11.481.
b) munkás[1]) 281.
c) szolga 2.532, — (iroda és hivatal szolga 482, — urasági szolga 366, — mindenes 198, — egyéb szolga 1.486.)
d) egyéb: hordár 329, — egyéb (tüzelő stb.) 143.

II. Szellemi szolgálat 5877 férfi.
a) állami hivatalnok 1.120, — (igazságszolgáltatási hivatalnok 281, — távirdai hivatalnok 83, — póstai hivatalnok 209, — pénzügyi hivatalnok 51, — közelebbi megnevezés nélkül 496.)
b) megyei hivatalnok 108.
c) városi hivatalnok 396.
d) egyéb hivatalnok[2]) 980.
e) ügyvéd 555.
f) egészségügy 565, — (orvos a [fogorvosokat és egyéb specialistákat, az állatorvosokat stb. hozzászámitva] 356, — sebész 71, — gyógyszerész 138.)
g) nevelésügy 600, — (nyelvtanár 53, — zongora és zenetanitó 68, — egyéb tanár és tanitó 479.)
h) irodalom 151.
i) müvészet 601, — (zenész 294, — szinész 102, — szobrász 72, — festő 51, — énekes 40, — egyéb: népénekes, tánczos, stb. 42.)
j) isteni szolgálat 149.
k) könyvvivő 455.
l) egyéb 247, — (mérnök, épitész egyéb: rajzoló, felügyelő stb. 40.)

III. Különféle szolgálat: 3.816 férfi.
a) Gépész 324.
b) kocsis 1.722,
c) borbély, fodrász 232.
d) egyéb 1.538, — (házmester kinek egyéb foglalkozása nincsen 387, — kihordó: levél — ujsághordó 149, — éjjeli és egyéb őr 222,

[1]) Ezen rovatban csak azon munkások foglaltatnak, kik foglalkozásuk ágát meg nem nevezvén, tisztán munkásoknak vallották be magukat.

[2]) A pénzintézeti és a biztositási hivatalnokok a kereskedelemhez, a szállitó intézetek hivatalnokai a forgalomhoz, a gyári hivatalnokok pedig az iparhoz számittattak.

pénztárnok 104, — utczaseprő 79, — házfelügyelő 55, — egyéb: irnok, másoló és egyéb személyes szolgálat 542.)

IV. Katonaság, őrség 573 férfi.
a) katonaság 135.
b) őrség: hajdu, pandur, biztos 438.

F. Önálló kereset vagy foglalkozás nélküliek 28.946 férfi.

I. Saját vagyonból élő 1.129 férfi.
(Háztulajdonos, ki más kereseti ágat nem vallott be [1]) 177 [2]) — járadékos [3]) 206, — magánzó 745.)

[1]) Az adókataszter szerint Pesten 6231 épület van házbéradóval megróva.
[2]) Nő e czimen 196.
[3]) Nő e czimen 552.

II. Gyámolitásból élő: 243 férfi.
(Áponcz 102, — koldus 133, egyéb 8.)

III. Tanuló: 7.260 férfi.
(Orvosnövendék 587, — joghallgató 577, műegyetemi hallgató 80, — papnövendék 89, — deák 607, — elemi tanuló 1948, — egyéb és közelebb megnevezés nélküli tanuló [1]) 3372.

IV. Egyéb [2]) 3372 férfi.

[1]) Ezen rovatban foglaltatnak azon jog- és orvostan hallgatók, deákok és elemi tanulók, a kik mint „egyetemi hallgatók", illetőleg mint „tanulók" irattak be.

[2]) Ezen rovatban foglaltatnak azon iskolás gyermekek is, kiknél az iskolába járás fölemlitve nem volt.

A városrészek foglalkozási jellemét a következő tábla ismerteti meg, mely azonban csak a 300-nál több egyént magában foglaló kereseti ágakra szoritkozik.

(Lásd a 21. lapon lévő táblát.)

Az idevágó részletes kimutatásokat, az összes keresetiágakra nézve és a két nem megkülönböztetésével, a táblás munka IV. „Foglalkozás" czimü kötetének 11—16 számu táblái tartalmaznak részletes adatokat. Az egyes kereseti ágakban elfoglalt lakosság korviszonyait, a két nem megkülönböztetésével, lásd a táblás munka „Foglalkozás és kor" czimű szakaszának 18—35 számú tábláin.

Pesten az őstermelés körül leginkább magyart látunk elfoglalva, szintúgy a szellemi szolgálat körül. Az osztrák és külföldi elem leginkább van képviselve a forgalomban így p. o. a vasutaknál, hol az osztrákok és külföldiek arányszáma az itt elfoglaltak összes számának 58%-át teszi, a gőzhajózásnál 15%-át. Figyelemre méltó körülmény, hogy a kereskedelemben az idegen elem igen csekély t. i. 1.288 osztrák és 279 külföldi 8.416 magyarral szemben. Azon ágak, hol az idegen bevándorlók arányszáma felette nagy, a következők: sör és szeszmérés 76%, (külföldi 28% és osztrák 48%); kocsmáros, kávés, illetőleg pinczér 40% (ebből osztrák 37%); öntőde 56% (osztrák 40%); órás és műszerész 41% (osztrák 27%).

Ezen kérdéssel igen behatóan foglalkozik a IV-dik kötet „Foglalkozás és származás" czimü szakasza a következő felosztásban: 1) az egyes kereseti ágakra nézve, a nemek megkülönböztetésével a 36—85 számu táblán, 2) a jelentékenyebb kereseti ágakban elfoglalt magyar születésü egyéneknek származási kimutatása megyék szerint 86—96 számu táblákon, 3) a külföldről bevándorlottak foglalkozási módja külön mindkét nemre nézve és a munkaadók és munkavevők megkülönböztetésével, (17 szakaszban az osztrák tartományoknak és a külföldi nagyobb mértékben képviselt államoknak egy-egy szakasz lévén szentelve), a 97—169 számu táblán. 4) az 1) alatti adatoknak korszakok szerinti kimutatása, a nemek megkülönböztetésével (12. szakaszban, a 12 korszaknak megfelelőleg a 170—342 számú táblán.

Igen szembeszökőleg bebizonyitható a népszámlálási adatokból, mily jelentékeny befolyást gyakorol a férfiak állása és foglalkozása azok házassági viszonyára. Ezen adatok ugyanis kimutatják, hogy p. o. a korcsmárosoknak több mint 80%-a 30-ik éve előtt nősült meg s közülök csupán 6% maradt agglegény, mig p. a serfőzők vagy pékek közül 30-dik évük elérése után is alig 8% nősült meg. Ugyanezen korban nősült meg több mint fele a marhatenyésztőknek s majorosoknak is, mig ugyanaddig az orvosok alig $^1/_{10}$ részének az ügyvédek s művészek alig $^1/_6$-ának jut-

A foglalkozások városrészenkénti elterjedése.

	Belváros	Lipótváros	Terézváros A	Terézváros B	Terézváros Egész városrész	Józsefváros	Ferencváros	Külterek	Kőbánya	Egész város
Mezőgazdaság	213	113	53	68	121	249	130	222	45	1.093
Marhatenyésztés	10	7	20	35	55	153	113	196	25	559
Pék	101	99	193	173	366	192	86	22	6	872
Mészáros, hentes	115	58	177	232	409	384	199	38	18	1.221
Malomipar	18	110	50	271	321	93	277	192	2	1.013
Szeszesital	3	7	28	10	38	23	11	75	181	338
Korcsmáros, kávés	527	373	613	458	1.071	383	220	159	41	2.774
Szabó	781	261	1.396	984	2.380	802	273	67	11	4.578
Czipész	450	160	811	1.141	1.952	1.607	524	96	20	4.809
Kőműves	134	122	168	559	727	664	259	109	93	2.108
Ács	15	34	53	345	398	111	106	124	12	800
Fonás, szövés	14	25	104	92	196	72	125	39	3	474
Mosás	78	88	113	211	324	289	136	40	13	968
Asztalos	129	104	313	800	1.113	961	470	120	18	2.915
Drágakő- és nemes-érczmunkás	112	19	216	68	284	49	17	2	—	483
Vas- és aczélipar	201	219	542	1.109	1.651	953	354	314	53	3.745
Öntőde	15	11	37	115	152	39	28	72	4	321
Sokszorositó ipar	104	85	189	208	397	239	95	9	—	929
Iparos festő	26	10	152	224	376	168	45	23	—	648
Női kézipar	307	141	545	485	1.030	642	319	101	14	2.554
Vasut	60	129	88	472	560	129	28	229	12	1.147
Lófuvar	6	9	31	161	192	461	207	70	14	959
Gőzhajó	57	113	18	23	41	30	39	343	6	629
Terményekkel kereskedés	230	205	334	177	511	225	135	35	—	1.341
Iparczikkekkel kereskedés	107	94	241	83	324	55	32	8	—	620
Közvetitő	98	195	277	129	406	85	18	6	—	808
Napszámos	448	906	1.855	5.652	7.507	5.916	2.903	2.250	1.337	21.267
Szolga	3.260	2.956	3.329	1.787	5.116	2.374	1.065	514	154	15.439
Szakácsné	1.022	1.048	558	325	883	321	174	91	17	3.556
Dajka	108	172	122	39	161	41	15	9	5	511
Államhivatalnok	475	149	89	125	214	181	76	22	3	1.120
Városi hivatalnok	118	27	57	31	88	117	40	5	1	396
Ügyvéd	275	130	57	9	66	53	25	6	—	555
Egészségügy	164	115	177	107	284	136	50	8	4	761
Nevelésügy	304	258	165	115	280	116	59	9	8	1.034
Müvészet	100	80	199	167	366	172	42	15	2	777
Könyvvivők	32	105	205	52	257	31	11	15	4	455
Ország	77	61	31	27	58	111	75	42	14	438
Saját pénzéből élők	587	357	290	257	547	251	170	50	10	1.972
Gyámolitásból élők	54	27	121	423	544	113	61	16	1	816
Tanulók	1.893	1.140	2.034	1.289	3.323	1.501	739	187	65	8.848

Összesités a csoportok szerint.

	Belváros	Lipótváros	Terézváros A	Terézváros B	Terézváros Egész városrész	Józsefváros	Ferencváros	Külterek	Kőbánya	Egész város
Őstermelés	250	122	75	117	192	405	258	422	72	1.721
Ipar	4.221	2.603	7.413	9.647	17.060	9.612	4.818	2.032	751	41.097
Forgalom	133	257	138	661	799	631	277	689	32	2.818
Kereskedelem	1.715	2.110	3.438	1.226	4.664	921	420	133	20	9.983
Személyes szolgálat	7.515	6.881	8.060	9.443	17.503	11.032	5.187	3.933	1.712	53.763
Önálló ker. vagy foglalkozás nélkül	11.118	9.787	16.857	16.685	33.542	19.230	9·229	6.422	1.766	91.094
Fő-összeg	24.952	21.760	35.981	37.779	73.760	41.831	20.189	13.631	4.353	200.476

hatott osztályrészül, s mig a vasuti hivatalnokoknak majdnem 30%-a 30-ik éve előtt saját tüzhelyéhez vonult, addig ezt az állami s városi hivatalnokoknak csak 20%-a érheté el, kiket tehát e tekintetben még a kőmüves is megelőz, mig a napszámosokkal egyenlő fokon állanak.

A foglalkozási ágak müveltségére nézve a népszámlálási adatokban igen gazdag és becses anyag gyült össze. Mily fokot foglalnak el a müveltség skáláján az egyes keresetek, azt legjobban mutatja az idevágó grafikus rajz.

A műveletlenség legmélyebb fokán találjuk a testi szolgálatok teljesitőit, a szolgát, a napszámost, kik közül $^1/_2$—$^2/_3$ rész irni sem tud. Pesten van mindössze 79.000 ember ki irni nem tud; ezek közül 10 éven alóli gyermek 28.000;

a maradványból a napszámosokra esik	14.000
a cselédségre	10.000
összesen	52.000,

mig a többi 27.000-et leginkább a nőnem müveletlensége okozza.

A foglalkozásoknak müveltségi fokát a kor szerint osztályozván következő eredményekre jutunk:

10.000 közül irni nem tud:	15—30 korban	31—50 korban	50 éven felüli korban
Az őstermelésnél	2.767	3.333	2.991
Az iparnál	1.287	1.755	2.273
A forgalomnál	1.556	1.994	2.969
A kereskedelemnél	474	1.272	2.277
Testi szolgálatok teljesitőinél	5.326	5.941	6.575
Malomiparnál	1.596	1.259	2.143
Korcsmárosoknál	521	881	1.678
Szabóknál	1.180	1.564	1.824
Czipészeknél	1.332	1.663	2.445
Epitészetnél	1.996	2.520	2.665
Asztalosoknál	867	836	1.645
Lakatosoknál	651	1.404	2.022

Miből kitünik, hogy a fiatalság majd minden kereseti ágban müveltebb az idősebbeknél; legszabályszerübben lép föl ezen arány a kereskedelemnél és a testi szolgálatnál. Ezen fontos kérdést azonban a fenti nehány számokból elegendően megbirálni nem lehet; bővebben tárgyaltatik ez az emlitett nagyobb népszámlálási munkában.

A. T. M. IV-dik kötetének „Foglalkozás és müveltség" czimü szakasza, az idevonatkozó részleteket tartalmazza és pedig: 1) a kor tekintetbe vétele nélkül, a nemek megkülönböztetésével a 344—376, sz. táblán, és 2) ugyan ezt a 12 korszak mindegyike után külön-külön szakaszban, a 377—604 sz. táblákon. [1])

Midőn ezennel a foglalkozások statisztikáját nem, kor, családi állapot, származás és müveltség szempontjából megvizsgáltuk, hátra van még azon figyelemre méltó szempont: mily módon alakulnak mindezen viszonyok ugyanazon foglalkozási ágon belül aszerint, a mint munkaadóval, azaz a tőkéssel, vagy munkavevővel azaz a munkással van dolgunk. A különbség e két osztály közt minden tekintetben oly nagy, hogy nem lehet tagadni, miszerint olyan statisztika, mely ezen megkülönböztetést mellőzi, és ez által egy semleges középarányos szám keretébe szoritja a legellentétesebb viszonyokat, ily eljárás mellett feladatának tökéletesen meg nem felelt.

A munkaadók és munkavevők között levő nemi különbség.

		Munkaadóknál				Munkavevőknél		
Őstermelés	férfi	83.04%,	nő	16.96%,	férfi	98.77%,	nő	1.23 %
Ipar	„	98.44 „	„	1.56 „	„	83.07 „	„	16.93 „
Forgalom	„	88.27 „	„	11.73 „	„	100.00 „	„	— „
Kereskedelem	„	97.55 „	„	2.45 „	„	98.29 „	„	1.71 „

[1]) A foglalkozási ágak müveltségi fokának statisztikája az abba tartozó egyének származásának szemelőtt tartásával a következő három rovat szerint dolgoztatott fel mindkét szakaszban: magyarok, osztrákok, külföldiek — a nemek itt is szorosan elkülönitvék egymástól.

A munkaadó és a munkavevők között levő különbség korra nézve.

	Munkaadóknál			Munkavevőknél		
	30 évig	31—50 évig	50 éven túl	30 évig	31—50 évig	50 éven túl
Őstermelés	15.45%	56.84%	27.71%	57.87%	29.93%	12.20%
Ipar	17.66 „	58.49 „	23.85 „	67.35 „	28.21 „	4.44 „
Forgalom	22.66 „	57.64 „	19.70 „	41.25 „	50.42 „	8.33 „
Kereskedelem	24.51 „	51.82 „	23.67 „	70.25 „	25.09 „	4.66 „
Malomipar.	9.76 „	58 54 „	31.70 „	72.53 „	26.25 „	1.22 „
Korcsmáros, kávés	12.17 „	62.18 „	25.65 „	69.06 „	27.26 „	3.68 „
Szabó	19.76 „	57.21 „	23.03 „	58.85 „	35.35 „	5.80 „
Czipész	17.12 „	58.00 „	24.88 „	70.79 „	25.09 „	4.12 „
Épitészet	9.63 „	68.45 „	21.92 „	57.24 „	35.09 „	7.67 „
Asztalos	17.07 „	29.27 „	53.66 „	67.69 „	27.27 „	5.04 „
Lakatos	24.43 „	48.85 „	26.72 „	74.62 „	22.25 „	1.13 „

Munkaadók és a munkavevő férfiak házassági viszonya.

30 éves koráig megnősült 1.000 férfi közül:

	a munkaadóknál	a munkavevőknél		a munkaadóknál	a munkavevőknél
Őstermelés	437	180	Szabó	585	130
Ipar	659	109	Czipész	626	107
Forgalom	739	250	Épitészet	545	212
Kereskedelem	432	63	Asztalos	650	123
Malomipar	750	129	Lakatos	687	80
Korcsmáros, kávés	798	107			

A munkaadók és a munkavevők müveltségi foka.

10.000 közül nem ir:

	a munkaadóknál	a munkavevőknél		a munkaadóknál	a munkavevőknél
Őstermelés	2.094	3.370	Szabó	1.195	1.379
Ipar összeg	898	1.627	Czipész	1.267	1.565
Forgalom	3.261	1.241	Épitész	1.070	2.370
Kereskedelem	543	267	Asztalos	979	767
Malomipar	682	1.538	Lakatos	597	977
Korcsmáros, kávés	845	659			

Jellemző, hogy a pinczér-szolga müveltebb korcsmáros-uránál, szintúgy az asztalos-segéd és kereskedő-segéd is. A forgalom rovatában szemlélhető azon feltünő különbség, mely a munkaadók és munkavevők müveltsége közt létezik, onnan ered, hogy itt a munkavevők alatt vasuti és gőzhajózási hivatalnokok értendők, a munkaadók alatt azonban fuvarosok.

Jelen füzetnek czélja csak az lévén, hogy rövid kivonatban deritse fel a pesti népszámlálás főbb eredményeit, itt ezen kérdésnek igen terjedelmes részleteibe nem bocsátkozhatom. A nem sokára megjelenendő nagyobb népszámlálási jelentés ezen kérdéssel is behatóbban fog foglalkozhatni, anyagát a táblás munkából meritvén, mely ötödik kötetében a munkaadók, hatodik kötetében a munkavevők viszonyait tárgyalja.

Az ötödik és hatodik kötet anyagát azon rendszer szerint dolgoztam fel, mely az általános foglalkozási statisztikának alapul szolgált (l. a T. M. IV. kötetét), de hol a munkaadók és munkavevők közti különbség még figyelmen kivül maradt. Minthogy azonban a számlálási anyag e tekintetben is hézagos, s minthogy elegen találkoztak, kik foglalkozásukat bevezették ugyan, azonban a „foglalkozási viszony“ czimü rovatba nem jegyezték be, vajjon munkaadók-e vagy vevők, ezek osztályozására nézve tehát csak két ut állott előttem: vagy a fenálló személyes viszonyok figyelembe vételével hozzávetőleg kiegészíteni ezen adatokat, vagy pedig elfogadni az anyagot úgy amint van s minden ily kétes tételt egy harmadik rovatba foglalni. Az első út a hozzávetőleges statisztika (Conjunctural-Statistik) örvénye felé vezetett volna, ennélfogva a másodikat fogadtam el s így jött létre a munkaadók és vevők mellett egy harmadik rovat: a „foglalkozási viszony nélkülieck“ rovata. Ezen semleges rovatot egyébaránt már azért sem kerülhettem el, mert különben is fel kellett volna azt állitanom azon foglalkozások számára, melyeknél nem lehet oly kézzel foghatólag kimutatni ki a munkaadó, ki a munkavevő, mint p. az iparosoknál. Orvosok, állami és törvény-

széki hivatalnokok, művészek, irók, ügyvédek, tanitók, papok — szorosan véve sem a munkaadókhoz sem a munkavevőkhöz nem sorozhatók, még kevésbbé oly egyének, kik épen nem foglalkoznak, mint p. tőkepénzesek s mások. Mindezen foglalkozási ágak számára különben is egy harmadik rovat szükséges; a „foglalkozási viszony nélküliek" czimű rovat behozásánál tehát nem annyira arról volt szó, hogy egy uj szakasz rendszeresittessék, hanem inkább, hogy egy már létező szakasz az ipar-, kereskedelem- és őstermelésre is kiterjesztessék.

A munkaadók és vevők absolut számai eszerint nem igen megbizhatók, annál megbizhatóbb azonban azok viszonylagos jelentősége, a mennyiben azok t. i. a munkáadók és vevők társadalmi viszonyai közt létezik különbségeket kideritik.

A T. M. erre vonatkozó anyaga következő módon van rendezve:

	V. kötet munkaadók	VI. kötet munkavevők	VII. kötet foglalkozási viszony ismeretlen.
1) Származás és müveltség*) szerint, a két nem megkülönböztetésével a kor figyelembe vétele nélkül	617- 640	974—1.003	1.495—1.524
2) A korviszony áttekintési táblázata	641—653	1.004—1.018 b)	1.525—1.539
3) A férfiak házassági viszonya a kor tekinkintetbevétele nékül	654—657	1.018 c)—1.018 h)	1.540—1.543
4) Az 1) 2) és 3) alatt adatok a 0—14 éves korosztályra nézve		1.019—1.047	1.544—1.560
5 Ugyanaz a 15—20 éves korosztályra nézve	658—672	1.048—1.083	1.561—1.591
6) » » 21—25 » » »	673—700	1.084—1.121	1.592—1.623
7) » » 26—30 » » »	701—730	1.122—1.160	1.624—1.656
8) » » 31—35 » » »	731—761	1.161—1.199	1.657—1.689
9) » » 36—40 » » »	762—791	1.200—1.238	1.690—1.722
10) » » 41—45 » » »	792—822	1.239—1.277	1.723—1.755
11) » » 46—50 » » »	823—853	1.278—1.316	1.756—1.788
12) » » 51—55 » » »	854—884	1.317—1.355	1.789—1.821
13) » » 56—60 » » »	885—915	1.356—1.394	1.822—1.854
14) » » 61—65 » » »	916—945	1.395—1.432	1.855—1.886
15) » » 65 éven felüli » »	946—973	1.433—1.469	1.887—1.917

A munkavevők statisztikájára vonatkozólag még megjegyzendő, hogy azon munkavevők, kiknél magasabb foku értelmiség kivántatik, mint p. müvezetők, kereskedősegédek, könyvvivők, nyomdavezetők, pénztárnokok s. a. t. különválasztattak azon alsóbbrendű munkásoktól, kiknek tevékenységénél nem annyira a szellemi tehetségek, mint inkáb azon fizikai erő és gyakorlottság vétetik igénybe, mely az anyag alaki megváltóztatásához szükséges éspedig olyformán, hogy a munkavevő osztályok öszletes kimutatása mellett, ezen két alosztályzat közti különbség is mindenütt kiviláglik.

A foglalkozással ugyan biró, de keresetet nélkülöző tanonczok a munkavevőkhöz soroltattak ugyan, azonban úgy, hogy nemi, származási és müveltségi viszonyaik minden foglalkozási ágnál elkülönitve mutattatnak ki. A T. M. a tanonczokkal foglalkozik a VI. kötet 1470—1479 számú tábláin; a két utolsó tábla a különféle foglalkozási ágakban elfoglalt tanoncok korát k o r é v e k szerint részletezi, külön-külön a két nemre nézve.

A T. M. VIII. kötete a IV. V. és VI. kötetben minden egyes foglalkozási ágra nézve külön előforduló adatokat együvé foglalja s

az 1.918—1.933 számu táblákon III. fejezetben az őstermelés ágait.
az 1.934—2.147 „ „ XVI. „ az ipar „
a 2.148—2.170 „ „ II. „ a forgalom „
a 2.171—2.200 „ „ VII. „ a kereskedelem „
a 2.201—2.252 „ „ IV. „ a személyes szolgálatokat
és a 2.253—2.257 „ „ IV. „ a foglalkozás vagy önnálló kereset nélküli egyének viszonyait tárgyalja.

Ezek után nem marad egyéb hátra, mint a legutóbbi, 1857-ben keresztülvitt népszámlálásról, illetőleg az erre vonatkozó és szintén a statisztikai hivatal által készitett, 2 kötetből s 1.077 táblából álló táblás munkáról röviden megjegyeznünk, hogy ez alapjaiban szorosan az 1870-iki népszámlálásnál követett rendszer szerint készült s igy lehetségessé teszi annak részletekig ható összehasonlitását. Minthogy azonban 1857-ben a müveltségi viszonyt figyelemre nem méltatták, ennek következtében az 1870-diki táblásmunka harmadik kötetének tartalma (müveltségi statisztika) valamint azon terjedelmes kimutatások is elmaradtak, melyek a foglalkozási statisztikában a müveltségnek szemmel tartásából eredtek. Minthogy továbbá az 1857-ki számlálás alkalmával a foglalkozási viszony is figyelmen kivül maradt, elesnek azon terjedelmes kimutások is, melyek az 1870-diki táblás munka V. VI. és VII. kötetének tartalmát képezik.

*) A foglalkozási ágak müveltségi statisztikája itt is a következő három rovat szerint mutattatik ki: magyarok osztrákok, külföldiek.

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 5532-9/1951. sz.

A pestvárosi statisztikai hivatal

KÖZLEMÉNYEI.

I. Az 1871-dik évi pesti népszámlálás eredményei. 3722 tábla, 8 folio kötetben; földolgozta Kőrösi József.

II. Az 1857. évi népszámlálás eredményei. 1077 tábla két folio kötetben. 1870-ben földolgozta Kőrösi József.

Ezen két, (autografiailag sokszorositott) táblás munkába a magyar tudományos akademia, a nemzeti muzeum és a m. k. egyetem nyilvános könyvtáraiban, ugyszintén a pestvárosi statisztikai hivatalban betekinthetni. Továbbá egy-egy példánya a városi levéltárnak, az országgyülési könyvtárnak, a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumnak, sz. l. v. Budavárosának, a budapesti kereskedelmi- és iparkamarának, a városi reáltanoda könyvtárának, az országos gazdasági egyesületnek és az országos iparegyesületnek adatott át.

III. Kőrösi József. Előleges jelentés az 1870-dik évi január elsején történt pesti népszámlálásról. Négy grafikus rajzzal. Pest, 1871. Ráth Mór bizománya. Ára 40 kr.

(Sajtó alatt:)

IV. Kőrösi József. Pest 1870-ben. Az 1870. január elsején történt népszámlálás eredményei. Grafikus rajzokkal. Pest, 1871. Ráth Mór bizománya. Ára 3 frt 50 kr.

Pest, 1871. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.